

19 серпня 2020 року пішов із життя

Борис Євгенович Патон,

*президент Національної академії наук України,
видатний українській вчений, перший Герой України,
засновник багатьох нових напрямів розвитку науки.*

Ми втратили велику людину.

*Колектив ДННУ “Академія фінансового управління”
разом з усією науковою спільнотою щиро сумує з приводу
непоправної втрати, висловлює глибоке співчуття рідним
та близьким. Усі, хто знав шановного Бориса Євгеновича,
збережуть у своїх серцях світлу пам'ять про нього.*

Академік Борис Патон – фундатор національного інноваційного розвитку

Символічним є те, що Борис Євгенович Патон народився в 1918 р. у день створення Національної академії наук України. Йому належать винаходи в галузях мостобудування, спецелектрометалургії, зварювання в космосі й під водою, електрошлакового способу зварювання у важкому машинобудуванні тощо. Упровадження в медицину унікальних технологій зварювання живих тканин привело до революції в хірургії. Його головні наукові дослідження висвітлено у більше ніж 1200 наукових публікаціях та понад 700 патентах, з яких більше 500 іноземних.

До сорокарічного віку Бориса Євгеновича, відомого вченого і лідера в галузі наукових досліджень та розробок (*далі – ДіР*) нових технологій, обрали дійсним членом Академії наук УРСР (нині НАН України). У розквіті творчих та життєвих сил на початку 60-х років минулого століття він очолив Академію і далі присвятив усе життя, всі знання науці, розбудові дослідницької діяльності у провідних вітчизняних закладах вищої освіти. Протягом наступних трьох десятиріч у широкій мережі наукових установ АН УРСР відбулося переформатування наявних і отримали розвиток нові наукові школи, де проводились дослідження практично з усіх галузей науки і техніки, культури. Ініційоване Б. Є. Патоном на базі підвищення продуктивності інтелектуального та матеріального потенціалу структурне реформування Академії спрямовувалось на розв'язання найважливіших фундаментальних проблем науки. Так, Борис Євгенович публічно, з гордістю за вчених Харківського фізико-технічного інституту, акцентував увагу на тому, що в колишньому СРСР було проведено першу штучну ядерну реакцію на ядрі атома літію. Серед інших знакових подій у різнобічному вітчизняному науковому просторі він часто згадував отримання важкої води, створення унікального українського радіолокатора, першої в континентальній Європі електронно-обчислювальної машини, результати досліджень нервових клітин, розвиток теорії неорганічного походження нафти і газу.

Після розпаду Радянського Союзу, коли відбувалися процеси демократизації суспільства, незважаючи на тривалу фінансово-економічну дестабілізацію, президент НАН України, як талановитий організатор науки, зробив великий особистий внесок в адаптацію Академії і всієї науки України до ринкових умов сьогодення. Він завжди користувався підтримкою всіх гілок влади й світової спільноти для підвищення авторитету вітчизняних учених, а також національних центрів інновацій. Адже їхня творча діяльність мала

вирішальне значення для перетворення НАН України на один із найбільших наукових центрів Східної Європи.

У роки незалежності України Борис Євгенович, член Ради з питань науки і науково-технічної політики при Президентові України та Ради національної безпеки й оборони України, доклав чимало зусиль для трансформації Національної академії наук і вітчизняної науки у потужний драйвер стійкого розвитку держави та джерело розширеного відтворення її людського капіталу. Охоплюючи всі регіони України, до комплексного вирішення економічних, виробничих та екологічних проблем залучені Академічні територіальні наукові центри. Відповідно до Закону України про наукову і науково-технічну діяльність та установчих документів Національної академії наук здійснюється координація фундаментальних досліджень в профільних установах та організаціях незалежно від форм власності. На законодавчих засадах, крім Президії, секцій, відділень та установ НАН України, системна реалізація цієї ключової функції врегульована в діяльності дорадчих консультативних органів Академії: Ради президентів академій наук України, Національної ради з питань розвитку науки і технологій, Національного фонду досліджень України, комітетів і комісій з наукових проблем.

З початком XXI століття в умовах нової економічної реальності, глобальної фінансіалізації, кризових збоїв та проявів мультиплікації невідзначеності, розширення багатонаціональними компаніями глобальних ланцюгів зростання доданої вартості робота над регламентами щодо вдосконалення та підвищення ефективності наукової діяльності тривала. Це відображено у багатьох програмних документах Національної академії наук. Із запровадженням під керівництвом президента концептуальних засад розвитку на 2014–2023 роки НАН України залишилася флагманом забезпечення високого рівня ефективності науки, інноватором у сфері організації наукових досліджень згідно з європейськими стандартами. Позитивну роль у втіленні системних засад координації спрямування ДіР у бік наукового супроводження структурних перетворень національної економіки в контексті переходу від третього до четвертого та п'ятого технологічних укладів відіграло стратегування дослідницької діяльності – спільно з Міністерством освіти і науки України.

Говорячи про багатогранний талант, масштаб особистості та стиль керівництва президента НАН України, доцільно вкотре згадати відомі з багатьох джерел факти про те, що під його проводом в Академії провадилася системна діяльність з найбільш актуальних напрямів ДіР. Установи Академії завжди займали гідні позиції в окремих розділах математики, теоретичної та ядерної фізики, енергетики, у радіофізиці, радіоастрономії, науці про Землю, матеріалознавстві, інформатиці й кібернетиці, нейрофізіології, молекулярній біології, мікробіології, хімії, генній інженерії, у дослідженнях наноструктур і розробленні нанотехнологій та в інших галузях знань.

З урахуванням певної непередбачуваності результатів фундаментальних досліджень під кутом зору ймовірності отримання великих корисних

практичних ефектів, Борис Євгенович завжди приділяв увагу інноваційному розвитку, необхідності комплексного й пріоритетного вирішення найважливіших природознавчих, технічних, соціогуманітарних проблем. Щоб наука як атрибут цивілізованої держави могла давати більше практичних результатів, головним імперативом він уважав утілення підсумків роботи вчених у виробництво за схемою “науковий інститут – конструкторське бюро – дослідне виробництво” з очевидною й відчутною користю для суспільства і держави. Послідовно упроваджувалася ідея, що Україна має експортувати бренди, а не “мізки”, працю фахівців сфери інформаційних технологій варто спрямовувати на розвиток власної країни, а отже, ідея створити національну “Кремнієву долину” не втратила актуальності.

Окремі цільові програми науково-технічної діяльності НАН України спрямовані на підвищення обороноздатності та безпеки держави. Академічні наукові установи разом із науково-технологічними комплексами, спеціалізованими підприємствами виконують значний обсяг ДіР у перспективних напрямках розвитку ракетно-космічної галузі, балістики й аеродинаміки, конструкторських і технологічних інновацій, пов’язаних із модернізацією сучасних силових установок, а також супутникових систем наукового й спеціального призначення, удосконалення технологій керування та телевимірювань. У співпраці із законодавчими та виконавчими органами влади розробляються стратегічні заходи протидії загрозам інформаційній та кібербезпеці.

У НАН України розвиваються нові форми зв’язку науки з виробництвом. Зокрема, ядерники Академії останніми роками активно працювали над подовженням терміну безпечної експлуатації українських АЕС, що вже завершується. Як зазначав Б. Є. Патон, “за результатами оцінювання стану реакторів атомних електростанцій відстрочено на 10–20 років виведення з експлуатації 6 з 15 діючих енергоблоків. При цьому економічний ефект від подовження терміну роботи лише одного блоку становить близько 1,5 млрд грн на рік”¹.

Пріоритетний розвиток вітчизняної науки – найважливіший фактор посткризового відновлення. Час потрясінь ще не минув. Українська наука понад півстоліття зберігала доволі потужний потенціал далеко не в останню чергу завдяки величезному авторитету, творчим і організаторським зусиллям її неперевершеного лідера, чий внесок у ДіР, без перебільшення, змінив життя всього людства.

Діяльність Бориса Євгеновича Патона гідно оцінена на державному та світовому рівнях. Він був академіком НАН України, лауреатом Ленінської і Державної премій СРСР, Державної премії України в галузі науки і техніки, заслуженим діячем науки і техніки УРСР, Кавалером орденів Трудового Червоного Прапора, Дружби народів, князя Ярослава Мудрого I, IV та V сту-

¹ Про діяльність Національної академії наук України у 2015–2019 роках : звітна доповідь президента НАН України академіка Б. Є. Патона. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=6385>.

пенів, орденів інших країн та нагород провідних міжнародних організацій, зокрема ООН. Б. Є. Патон протягом усього життя провадив активну громадську діяльність. Його багато разів обирали депутатом Верховної Ради СРСР і УРСР, членом Президії Верховної Ради УРСР. Він – почесний президент Міжнародної інженерної академії, член Академії Європи, почесний член Римського клубу, Міжнародної академії технологічних наук, Міжнародної академії наук, освіти та мистецтв, іноземний член Шведської королівської академії інженерних наук, Національної академії наук Індії, академій наук і науково-технічних товариств багатьох інших країн.

Автор цих рядків мала щастя кілька разів спілкуватися з Борисом Євгеновичем. Він із цікавістю ставився до досліджень Академії фінансового управління у сфері фіскальної та монетарної безпеки, до досвіду спілкування на заходах, організованих провідними міжнародними організаціями. Обговорювались дискусійні питання державних пріоритетів підтримки ДіР, інновацій, проблем фінансування вітчизняної науки. Варто зазначити, що навіть якщо Борис Євгенович з чимось не погоджувався, критичні зауваження він висловлював, так би мовити, по-батьківському. Найвищий професіоналізм, здатність глибоко осягнути питання з найрізноманітніших сфер наукового, культурного, громадського життя поєднувалися у Борисі Євгеновичі з невичерпним оптимізмом, інтелігентністю, простотою у спілкуванні, тонким почуттям гумору.

Ми втратили великого вченого, видатного дослідника. Він був геніальним організатором науки, ефективним менеджером національного масштабу.

Вічная пам'ять!

*Головний редактор журналу "Фінанси України" **Т. І. Єфименко**,
академік НАН України, доктор економічних наук,
професор, заслужений економіст України*